

Ocenilo dále ediční činnost ústavu – vydávání dvou sociologických časopisů a dalších publikačních řad, a jeho úspěchy při rozvinutí rozsáhlých zahraničních styků, kde ústav plní v některých směrech funkci kontaktního pracoviště pro celou českou sociologickou obec. Pochvalně byly zmíněny úspěchy při získávání domácích i zahraničních grantů a vybudování moderní technické a organizační infrastruktury.

Možnosti zlepšení práce ústavu grémium vidí v posílení teoretické, generalizující komponenty výzkumu a v širším zhodnocování výzkumných výsledků v podobě ucelených monografií. Řadu námětů grémium poskytlo, pokud jde o tematické obohacení výzkumného programu. Doporučilo rozšířit variabilitu témat i výzkumných metod, zejména zahrnout do vědeckého programu také kulturní komponentu sociální změny – tedy problematiku myšlení, hodnot, idejí apod. Pozornost také věnovalo posilování vztahů ústavu k vysokým školám, kde doporučilo otevřít personální cirkulaci mezi vysokými školami a akademickými pracovišti, rozvíjet na ústavu doktorandské studium a i jinak zapojovat do výzkumu studenty, a požadovat od pracovníků ústavu závaznou

účast na vysokoškolské výuce (v současnosti vyučuje na vysokých školách zhruba polovina vědeckých a odborných pracovníků). Ústav by měl hledat další možnosti, jak seznamovat se svými výsledky veřejnost a vstupovat do aktuálních sociálních diskusí. Hodnocení potvrdilo vhodnost dosavadního vědeckého zaměření ústavu na analýzu transformačních přeměn, souhlasilo však s potřebou redefinovat tento program v souvislosti s uzavírající se první etapou postkomunistické transformace. Orientace na širší problematiku sociální změny, včetně jejího historického kontextu, se zdá být vhodným řešením.

Hodnocení Sociologického ústavu AV ČR se stalo, vzhledem k vysoce odpovědné práci hodnotitelského grémia a s ohledem na jeho vskutku reprezentativní složení, vzácnou příležitostí k posouzení situace a výhledů nejen hodnoceného ústavu, ale české sociologie vůbec. Mnohé ze závěrů mají proto jistě širší platnost. Vedení a vědecká rada Sociologického ústavu práci hodnotitelského grémia vysoce oceňují a považují jeho závěry za důležité východisko rozvoje ústavu.

Michal Illner

Kongresové léto 1995

Dva významné kongresy věnované zcela či z velké části problematice střední a východní Evropy, a zejména stále živým otázkám transformace bývalých socialistických zemí, se konaly letos v létě za našimi humny – v Polsku a Maďarsku. **Varšavský Světový kongres středoevropských a východoevropských studií**, již pátý v pořadí a druhý od pádu komunismu (předchozí kongres se konal v roce 1990 v britském Harrogate), uspořádala Mezinárodní rada pro středoevropská a východoevropská studia (International Council for Central and East European Studies) společně s Ústavem pro filozofii a sociologii a Ústavem politických studií Polské akademie věd 6. až 11. srpna 1995. Účastníků bylo více než tisíc a převládali mezi nimi hosté z regionu, kterým se kongres zabýval a jimž místo jeho konání poskytlo výjimečnou příležitost finančně zvládnutelné účasti. Početná přítomnost odborníků z býva-

lých socialistických zemí je novým prvkem ve vývoji oboru, který byl do značné míry produktem studené války a rozdělení světa a figuroval zpravidla jako „Communist Studies“, „East European Studies“, „Russian Studies“ apod. Pod některými z těchto titulů přežívá ostatně dodnes.

Jestliže před rokem 1989 byl tento obor regionálních studií provozován téměř výhradně jen ve Spojených státech a v západní Evropě, a to tamními vědci, případně imigranty z komunistických zemí, jako prostředek poznání málo přístupných společností v zemích za železnu oponou (tedy jako studium provozovatelné převážně jen nepřímými metodami), pak po pádu železné opony se situace podstatně změnila. Postkomunistické společnosti se otevřely zahraničním badatelům, při jejich studiu je možné používat přímé metody a do hry vstoupili domácí badatelé. Vcelku oprávněně se objevily pochybnosti, zda v nových podmínkách budou mít středoevropská a východoevropská studia jako samostatný obor ještě

oprávnění. Zda se tato studia poté, co vyprchala jejich politická exponovanost a jistá exotika, nerozpadnou do jednotlivých odborných disciplín, z kterých byla poskládána. Leckdo proto předpokládal, že první kongres východoevropských a středoevropských studií konaný po pádu evropských komunistických režimů v roce 1990, bude současně i posledním kongresem oboru, jehož historická role se vyčerpala.

Tato očekávání se nesplnila a letošní varšavský kongres prokázal, že pod vlajkou regionálních studií o východní a střední Evropě lze stále ještě uspořádat úspěšné a zajímavé odborné setkání s rozsáhlou účastí. Zahraniční badatele přitahovala především problematika transformace bývalých socialistických společností jako specifické regionální téma. Pro vědce ze středoevropských a především východoevropských zemí znamenal pak kongres příležitost prezentovat na mezinárodním fóru, pro ně donedávna nepřístupném, problémy, které byly dlouhou dobu tabuizovány. Byl to především jejich zájem a přítomnost, které nejvíce přispěly k nespornému úspěchu konference. Umístění konference do Varšavy, vcelku dobře dosažitelné z baltických i středoevropských zemí, Ukrajiny a Ruska, tu jistě sehrálo důležitou úlohu.

Kongres sám byl mozaikou složenou z řady dílčích, oborově odlišných zasedání (bylo jich přes tři sta). Paralelně se projednávala témata historická, uměnovědní, lingvistická, ekonomická, geografická, sociologická, politologická, zahraničně politická – každé se svým vlastním zázemím a profesně specifickým okruhem účastníků, takže stěží bylo možné hovořit o nějakém jednotném programu. Získat o průběhu kongresu ucelený hlubší přehled bylo prakticky vyloučeno. Z teritoriálního hlediska výrazně dominovala problematika ruská, následovaná tématy polonistickými. Několik zasedání bylo věnováno otázkám specificky českým, resp. československým, jejich relativní zastoupení však bylo malé a svolavatelé byli převážně zahraniční odborníci: „předválečné Československo jako hostitelská země politické emigrace“, „česká a slovenská literatura a společnost“, „sudetský problém“, „Josef Tiso – mezinárodní perspektiva“, „regionální politika a regionální vývoj po poli-

tickém úpadku Československa“, „sovětská intervence v Československu v roce 1968“, „zhroucení federalismu ve střední/východní Evropě: Československo a Jugoslávie“. Výběr témat naznačuje, co z české (československé) problematiky vzbuzuje v mezinárodním prostředí pozornost.

Sociologická, sociálně ekonomická a politologická témata byla v programu frekventována dosti hojně, i když vůči problémům historickým a literárněvědním zůstávala v menšině. Trvalkou je problematika transformace bývalých socialistických zemí, které bylo věnováno hned několik zasedání, výrazně se uplatňovaly otázky postavení žen, problémy privatizace, nacionalismu a etnických vztahů, politické emigrace a sociálních důsledků ekonomické reformy. Za informativní bylo možné považovat panel o lokální demokratizaci ve střední Evropě koordinovaný Joannou Regulskou, kde svolavatelka panelu, Jan Kubik a autor této zprávy podali přehled o výsledcích několika studií lokální demokracie. Jednou z nejzajímavějších částí sociologického programu byla serie tří zasedání o elitách v zemích východní a střední Evropy. Připravili a řídili je polští účastníci kongresu. Prvé z nich se zabývalo elitami obecně – zde zaujalo zejména vystoupení Marka Ziółkowského o postojích polské veřejnosti k moci, druhá dvě zasedání byla věnována elitám politickým. Pozornost si podle mého mínění zasloužil hlavně referát Miroslawy Grabowské o polské ekonomické elitě a příspěvek Pala Tamáse (Budapešť) o maďarských politicích a intelektuálech. Zasedání výzkumných skupin byla doplněna řadou zasedání plenárních, mezi nimiž pravděpodobně největší pozornost vyvolal kulatý stůl za účasti čtyř bývalých polských premiérů (Mazowiecki, Olszewski, Suchocka, Pawlak), kteří se vyjadřovali k cílům, úspěchům a neúspěchům svých vlád.

Aktivní i pasivní česká přítomnost na kongresu byla nevýrazná a neodpovídala jeho významu. Na závadu snad mohl být poměrně vysoký konferenční poplatek – pořadatelé neposkytli slevu účastníkům ze zemí s nekonvertibilní měnou, těžko lze však pochopit, proč jsme ve větší míře nevyužili snadné dostupnosti místa konference. Tato výhoda se příště již nemusí opakovat. Polští pořadatelé se